

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI O'QITISHDA DIDAKTIK
O'YINLARNING AHAMIYATI**

Qarshiyeva Soxiba Uroq qizi

Surxondaryo viloyati sho'rchi tumani

32-o'rta talim maktabida Boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi

Annotatsiya

Mazkur maqolada boshlang'ich ta'lim jarayonida didaktik o'yinlarning o'zni va ahamiyati yoritilgan. Didaktik o'yinlarning o'quvchilarning bilim olish faoliyatini faollashtirish, mustaqil fikrlashini rivojlantirish, og'zaki va yozma nutqini shakllantirishdagi pedagogik imkoniyatlari tahlil qilingan. Shuningdek, dars jarayonida interfaol metodlar va zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etilgan didaktik o'yinlarning ta'lim samaradorligini oshirishdagi o'zni ochib berilgan.

Kalit so'zlar

Didaktik o'yin, boshlang'ich ta'lim, pedagogik texnologiya, interfaol metodlar, ta'lim samaradorligi, o'quvchi faolligi, mustaqil fikrlash, nutq rivoji, o'yin texnologiyasi, ta'lim jarayoni, boshlang'ich sinf, innovatsion yondashuv.

Bugungi kunda mamlakatimizda ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, yosh avlodga zamonaviy va sifatli bilim berish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini kuchaytirish hamda dars jarayonining samaradorligini ta'minlash maqsadida ta'lim tizimiga innovatsion pedagogik texnologiyalar keng joriy etilmoqda. Zamonaviy ta'lim jarayonida interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va didaktik vositalardan foydalanish o'quvchilarning faolligini oshirishga, mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga hamda darslarni mazmunli tashkil etishga xizmat qilmoqda.

Boshlang'ich ta'lim bosqichi o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishi, dunyoqarashi va shaxsiy sifatleri shakllanadigan eng muhim davrlardan biri hisoblanadi. Shu sababli boshlang'ich sinflarda darslarni qiziqarli va samarali tashkil etish pedagog oldidagi asosiy vazifalardan biridir. Ayniqsa, kichik yoshdagi o'quvchilarning psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda dars jarayonida didaktik o'yinlardan foydalanish muhim pedagogik ahamiyat kasb etadi. Chunki o'yin faoliyati bolalarning tabiiy ehtiyojlaridan biri bo'lib, ular aynan o'yin orqali atrof-muhitni anglaydi, yangi bilim va ko'nikmalarni oson o'zlashtiradi.

Didaktik o'yinlar boshlang'ich sinf o'quvchilarining darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi, bilimlarni tez va oson o'zlashtirishga yordam beradi hamda ularning tafakkurini rivojlantiradi. O'yin jarayonida o'quvchilar turli vaziyatlarni tahlil qilishga,

mustaqil qaror qabul qilishga va jamoa bilan ishlashga o'rganadilar. Shuningdek, didaktik o'yinlar o'quvchilarda muloqot madaniyati, faollik, topqirlik, tezkor fikrlash kabi muhim sifatlarni shakllantirishda ham samarali vosita hisoblanadi.

Psixologik tadqiqotlarda ham o'yin faoliyati bolaning ruhiy rivojlanishida muhim omil sifatida e'tirof etiladi. O'yin jarayonida bolaning diqqati, xotirasi, tasavvuri, tafakkuri va nutqi faol rivojlanadi. Ayniqsa, didaktik o'yinlar orqali o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan motivatsiyasi ortadi, dars jarayonidagi ishtiroki faollashadi hamda o'zlashtirish darajasi yuqorilaydi. Shu bilan birga, o'yin faoliyati bolalarda ijobiy emotsional holatni yuzaga keltirib, ta'lim jarayonini qiziqarli va samarali tashkil etishga yordam beradi.

Boshlang'ich ta'limda didaktik o'yinlardan foydalanish nafaqat bilim berish, balki tarbiyaviy jihatdan ham muhim ahamiyatga ega. O'yin davomida o'quvchilarda hamkorlikda ishlash, o'zaro hurmat, tartib-intizomga rioya qilish, jamoa oldidagi mas'uliyatni his etish kabi ijobiy fazilatlar shakllanadi. Shu sababli didaktik o'yinlar boshlang'ich ta'lim jarayonining ajralmas qismi sifatida o'quvchilarning intellektual, ma'naviy va ijtimoiy rivojlanishida muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Didaktik o'yinlar boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilish faoliyatini faollashtiruvchi samarali pedagogik vositalardan biri hisoblanadi. Kichik yoshdagi o'quvchilar uchun o'yin faoliyati tabiiy ehtiyoj bo'lganligi sababli dars jarayonida o'yin elementlaridan foydalanish ularning ta'limga bo'lgan qiziqishini oshiradi va bilimlarni oson o'zlashtirishiga yordam beradi. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchilarning diqqatini uzoq vaqt bir joyga jamlay olmasligi sababli darslarni qiziqarli tashkil etish muhim ahamiyat kasb etadi. Didaktik o'yinlar esa o'quvchilarning darsdagi faolligini oshirib, ularda mustaqil fikrlash, tezkor qaror qabul qilish hamda ijodiy yondashuv ko'nikmalarini rivojlantiradi.

O'yin jarayonida o'quvchilar bilimlarni majburiy emas, balki qiziqish va ishtiyoq bilan o'zlashtiradilar. Bu esa ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Didaktik o'yinlar orqali o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqi rivojlanadi, lug'at boyligi kengayadi hamda muloqot madaniyati shakllanadi. O'yin davomida o'quvchilar savollarga javob berish, o'z fikrini erkin ifodalash, tengdoshlari bilan hamkorlikda ishlash va jamoa oldida chiqish qilish ko'nikmalarini egallaydilar. Shu sababli didaktik o'yinlar o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda ham muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Didaktik o'yinlarning asosiy maqsadi o'quvchilarda bilim olishga bo'lgan ichki motivatsiyani shakllantirishdan iboratdir. O'yinlar orqali bolalarda fanlarga, kitob o'qishga va mustaqil izlanishga qiziqish ortadi. Ayniqsa, ona tili va o'qish savodxonligi darslarida qo'llaniladigan tez aytishlar, topishmoqlar, boshqotirmalar, rolli o'yinlar va savol-javob metodlari o'quvchilarning tafakkurini rivojlantirishda katta ahamiyatga

ega. Bunday o'yinlar bolalarning tasavvur doirasini kengaytiradi, kuzatuvchanligini oshiradi hamda ularni mantiqiy fikrlashga o'rgatadi.

Didaktik o'yinlardan foydalanish jarayonida o'quvchilarda milliy qadriyatlarga hurmat, ona tiliga muhabbat va jamoada ishlash ko'nikmalari ham shakllanadi. O'yin davomida o'quvchilar o'zaro hamkorlik qilish, bir-birining fikrini tinglash va hurmat qilishga odatlanadilar. Bu esa ularda axloqiy sifatlarning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, o'yin faoliyati bolalarda ijobiy emotsional holatni yuzaga keltirib, darsdagi psixologik muhitni yanada yaxshilaydi.

Ta'lim jarayonida didaktik o'yinlarni samarali tashkil etish o'qituvchidan yuqori pedagogik mahorat talab etadi. O'qituvchi o'yin maqsadi, vazifasi va qoidalarini dars mazmuniga mos ravishda aniq belgilashi zarur. O'yin jarayonida barcha o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash, ularni rag'batlantirish hamda yakunda natijalarni tahlil qilish muhim hisoblanadi. To'g'ri tashkil etilgan didaktik o'yinlar o'quvchilarning bilimlarni mustahkam o'zlashtirishiga, darsga bo'lgan qiziqishini oshirishga va ta'lim samaradorligini yuksaltirishga xizmat qiladi.

Shunday qilib, boshlang'ich ta'limda didaktik o'yinlardan foydalanish o'quvchilarning intellektual, nutqiy va ijtimoiy rivojlanishida muhim omil hisoblanadi. Didaktik o'yinlar yordamida o'quvchilar bilimlarni qiziqarli va samarali tarzda o'zlashtiradilar, mustaqil fikrlashga o'rganadilar hamda o'z qobiliyatlarini namoyon etish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Didaktik o'yinlar o'zining aniq tuzilishi va pedagogik yo'nalishga ega ekanligi bilan boshqa o'yin turlaridan farq qiladi. Ularning asosiy tarkibiy qismlarini o'yin mazmuni, o'yin harakati va o'yin qoidalari tashkil etadi. Mazkur komponentlar bir-biri bilan uzviy bog'liq bo'lib, o'yin jarayonining samarali va tartibli tashkil etilishini ta'minlaydi. O'yin mazmuni va g'oyasi odatda uning nomida aks etib, o'quvchilarda mavzuga nisbatan qiziqish uyg'otadi hamda ularni faol ishtirok etishga undaydi.

O'yin harakati esa o'quvchilarning bilimi, qobiliyati va amaliy ko'nikmalarini namoyon qilishiga xizmat qiladi. O'quvchilar o'yin davomida turli topshiriqlarni bajarish, muammoli vaziyatlarni hal qilish, fikr almashish va jamoa bilan ishlash orqali o'z imkoniyatlarini sinab ko'radilar. Bu jarayon ularda tezkor fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish va ijodiy yondashuv kabi muhim kompetensiyalarni rivojlantiradi. Ayniqsa, boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun harakat va faol ishtirok bilan bog'liq mashg'ulotlar bilimlarni mustahkam o'zlashtirishda samarali vosita hisoblanadi.

O'yin qoidalari esa didaktik o'yinlarning muhim tarkibiy qismi bo'lib, o'quvchilarning tartibli faoliyat yuritishini ta'minlaydi. Qoidalar orqali o'yin jarayonida intizom saqlanadi, o'quvchilar o'rtasidagi hamkorlik va o'zaro hurmat shakllanadi. Shu bilan birga, o'yin qoidalariga rioya qilish bolalarda mas'uliyat hissini rivojlantirib, jamoada ishlash madaniyatini shakllantiradi.

Didaktik o'yinlarning yakuniy natijasi muayyan ta'limiy maqsadga erishilganini ko'rsatadi. O'yin davomida o'quvchilar ma'lum bilim va ko'nikmalarni egallash bilan birga, o'z muvaffaqiyatidan ruhiy va ma'naviy qoniqish ham hosil qiladilar. Bu esa ularda o'qishga bo'lgan qiziqish va motivatsiyaning ortishiga sabab bo'ladi. O'yin orqali o'zlashtirilgan bilimlar o'quvchi xotirasida uzoq saqlanib, amaliy faoliyatda qo'llash imkoniyatini kengaytiradi.

Didaktik o'yinlar o'qituvchi uchun ham o'quvchilarning bilim darajasi va o'zlashtirish ko'rsatkichlarini aniqlashda samarali metod hisoblanadi. O'yin jarayonida o'quvchilarning faolligi, mavzuni tushunish darajasi, mustaqil fikrlashi va muammoli vaziyatlarga munosabati yaqqol namoyon bo'ladi. Shu sababli didaktik o'yinlar nafaqat ta'lim beruvchi, balki nazorat va tahlil vositasi sifatida ham muhim ahamiyatga ega.

Zamonaviy ta'lim tizimida pedagogik texnologiyalar bilan uyg'un holda qo'llanilayotgan didaktik o'yinlar dars samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda. Interfaol metodlar asosida tashkil etilgan o'yinlar o'quvchilarni dars jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi. Natijada ta'lim jarayoni yanada qiziqarli, mazmunli va samarali tashkil etiladi. Didaktik o'yinlardan foydalanish boshlang'ich ta'limning keyingi bosqichlarida ham o'quvchilarning bilim olish faoliyatini faollashtirish va intellektual rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda muhim vosita bo'lib qoladi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich ta'lim jarayonida didaktik o'yinlardan foydalanish o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini oshirishda, ularning mustaqil fikrlashi va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Didaktik o'yinlar orqali dars jarayoni qiziqarli va mazmunli tashkil etilib, o'quvchilarning mavzuni oson va samarali o'zlashtirishiga erishiladi. Ayniqsa, kichik yoshdagi o'quvchilarning psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda tashkil etilgan o'yinlar ularning diqqatini jamlash, tezkor fikrlash, muloqotga kirishish va jamoa bilan ishlash ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Didaktik o'yinlar nafaqat ta'limiy, balki tarbiyaviy ahamiyatga ham ega bo'lib, o'quvchilarda intizom, hamkorlik, mas'uliyat va milliy qadriyatlarga hurmat kabi ijobiy sifatlarni rivojlantiradi. Shu bilan birga, zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg'un holda qo'llanilgan didaktik o'yinlar ta'lim samaradorligini yanada oshirib, o'quvchilarni dars jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi.

Demak, boshlang'ich ta'limda didaktik o'yinlardan samarali foydalanish o'quvchilarning intellektual, nutqiy va ma'naviy rivojlanishida muhim omil bo'lib, ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoyev Sh.M. *Yangi O'zbekiston strategiyasi*. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.

2. Tolipov O'., Usmonboyeva M. *Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari.* – Toshkent: Fan, 2006.
3. Ishmuhamedov R. *Ta'limda innovatsion texnologiyalar.* – Toshkent: Iste'dod, 2014.
4. Yo'ldoshev J., Usmonov S. *Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy etish.* – Toshkent: Fan va texnologiya, 2008.
5. G'afforova T. *Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi.* – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
6. Matchonov S. *Boshlang'ich ta'lim metodikasi.* – Toshkent: Noshir, 2020.
7. Zunnunov A. *Pedagogika nazariyasi.* – Toshkent: Aloqachi, 2006.